

Elżbieta Atafiałek

Osiedlowy dom kultury w procesie integracji społeczności osiedlowej

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 7, 165-171

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Trafiałek

OSIEDLOWY DOM KULTURY W PROCESIE INTEGRACJI SPOŁECZNOŚCI OSIEDLOWEJ

Zainteresowania naukowe osiedlem mieszkaniowym jako środowiskiem społeczno-kulturalnym, wyrażane popularnością badań socjologicznych w różnych skupiskach ludzkich, są naturalną konsekwencją zmian, jakie nastąpiły ostatnio w obrębie preferowanego modelu życia i uczestnictwa w kulturze. Potocznie określa się go mianem „udomowionego”. Oznacza to wyraźną tendencję do kierowania potencjalnej aktywności, głównie ludzi dorosłych, na otoczenie pozostające w najbliższym sąsiedztwie miejsca zamieszkania. Przy braku odpowiednich możliwości realizacji tych dążeń może wystąpić zjawisko, ze wszech miar niekorzystne ze społecznego punktu widzenia, zamykania się rodzin w obrębie własnych mieszkań, a więc pogłębienia anonimowości dużych skupisk ludzkich, destrukcję naturalnej socjalizacji, która stanowi jeden z głównych wyznaczników prawidłowego funkcjonowania jednostek i grup społecznych. Dotychczasowe analizy funkcjonowania osiedli mieszkaniowych wskazywały na istnienie solidnej więzi z miejscem zamieszkania osób z trzech kategorii wieku: dzieci, młodzieży i ludzi w podeszłym wieku¹.

¹ Por. A. K a m i ń s k i, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1980,

Aktywność ludzi dorosłych wiązano ze środowiskiem zakładu pracy, a młodzieży starszej ze środowiskiem szkolnym, akademickim, internatów lub domów studenta.

Obecnie słusznie zwraca się uwagę na potrzebę włączenia w proces integracji społeczności lokalnej także przedstawicieli i tych kategorii wieku. Wymaga to jednak planowej organizacji działań na terenie osiedli, a do takiej działalności niezbędne jest dysponowanie placówkami społeczno-kulturalnymi.

Problem polega nie tylko na tym, żeby placówek osiedlowych kompetentnych do podejmowania działań integracyjnych była odpowiednia liczba, ale też na sprawności funkcjonalnej tych instytucji, umiejętności oderwania się od schematów w działalności oraz na odwadze w proponowaniu nowatorskich form i treści, optymalnie zbliżonych do wypadkowej potrzeb społecznych mieszkańców środowiska.

Nie jest tajemnicą, że od wielu lat budownictwo mieszkaniowe znacznie wyprzedza rozwój placówek osiedlowych: oświatowych, kulturalnych, usługowych i handlowych. Pełne zagospodarowanie osiedli w infrastrukturę umożliwiającą zaspokajanie większości codziennych potrzeb każdego z mieszkańców następuje z reguły, z pewnymi wahaniem w poszczególnych miastach, po upływie 4-5 lat od chwili oddania do użytku obiektów mieszkalnych. Powstają zatem koszary o monotonnej zabudowie, pustynie kulturalne, handlowe i usługowe, zamieszkiwane przez ludzi zupełnie sobie obcych, wywodzących się z różnych środowisk kulturowych, reprezentujących różne zawody, kategorie wiekowe i poziom wykształcenia, posiadających zróżnicowane zainteresowania i potrzeby społeczne. Jak w takiej sytuacji stworzyć podstawy integracji środowiskowej? Jak zapobiec zachowaniom destrukcyjnym, które stanowią naturalną konse-

s. 122-133; E. T r e m p a ł a, *Wychowanie osiedlowe w społeczeństwie zurbanizowanym*, w: *Wychowanie i środowisko*, pod red. B. Passiniego i T. Pilcha, Warszawa 1979, s. 228-230.

kwencję anonimowości i dezintegracji? Odpowiedzi na te pytania nie mogą być schematem funkcjonalnym, możliwym do zastosowania w każdym środowisku i w każdych warunkach, zależą bowiem od specyfiki środowiska, od jego przekroju społeczno-demograficznego, od obiektywnych możliwości podejmowania działań instytucjonalnych, zorganizowanych. W jednym osiedlu najpierw powstaje szkoła, w innym kawiarnia lub klub, ale najczęściej pierwszą instytucją, która zaznacza swą obecność w osiedlu — nie tylko ciekawym architektonicznie obiektem, ale i wielością ofert organizacji czasu wolnego — jest kościół. Skupia on z reguły wokół siebie większość mieszkańców osiedla, podejmując z powodzeniem działania integracyjne (np. czynny społeczny). Niekoniecznie też instytucja ta rywalizuje z powstającymi sukcesywnie w osiedlu placówkami społeczno-kulturalnymi.

Zasygnalizowane zjawisko wymaga z pewnością dogłębnej analizy socjologicznej, opartej na badaniach szczegółowych, ja natomiast pragnę przekazać kilka wniosków, jakich dostarczyły badania przeprowadzone w 1989 roku nad efektywnością prób integracji społecznej, podejmowanych w środowisku kieleckim przez jeden z osiedlowych domów kultury.

Osiedlowy Dom Kultury „Sabat” w Kielcach rozpoczął swą działalność w trakcie powstawania dwóch sąsiadujących ze sobą osiedli mieszkaniowych: Świętokrzyskiego (około 13 000 mieszkańców) i Na Stoku (około 10 000 mieszkańców), zlokalizowanych 5 km od centrum miasta. Obecnie, po upływie 7 lat, kiedy ostatnie obiekty mieszkalne na tych osiedlach oddawane są do użytku, stanowi nadal jedyną placówkę kulturalną dla prawie dwudziestopięciotysięcznego skupiska mieszkańców. Funkcjonuje na granicy między dwoma osiedlami, pozostając w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła, drugiej i jednocześnie ostatniej instytucji prowadzącej działalność otwartą dla społeczności osiedlowej. Omawiany Dom Kultury prowadzi szeroką działalność środowiskową i upowszechnieniową, dzięki czemu zarówno w opinii mieszkańców wymienionych osiedli, jak i szerszego grona mieszkańców miasta zyskał sobie miano wzorcowej placówki

osiedlowej.

Dzięki dobrym warunkom lokalowym (samodzielny, nowoczesny obiekt z licznymi pracowniami artystycznymi i technicznymi, salą kinową, cukiernią, bogatym zapleczem, wyposażony w atrakcyjny sprzęt techniczny i audiowizualny), kadrowym (zatrudnia 7 pracowników merytorycznych na pełnym etacie i 7 instruktorów amatorskiego ruchu artystycznego) i finansowym — ODK „Sabat” posiada optymalne warunki do realizacji zadań w zakresie integracji mieszkańców osiedli, upowszechniania kultury i organizacji czasu wolnego różnych grup wiekowych i społeczno-zawodowych, a tym samym do pełnienia głównych funkcji placówki osiedlowej, tj. rozwijającej, rekreacyjnej, aktywizującej i integracyjnej². Wysoka ocena społeczna, jaką uzyskał w toku badań (80,0% wskazań) wynika jednak nie tylko z odpowiednio zagospodarowanej, nowoczesnej bazy przeznaczonej na działalność merytoryczną, ale głównie z ciągłego modyfikowania, udoskonalania form pracy, dostosowywania ich do potrzeb i oczekiwań odbiorców.

Pozyskanie do grona odbiorców i współorganizatorów działalności dorosłej populacji mieszkańców osiedli wymagało podejmowania licznych prób, składania różnorodnych ofert dotyczących nie tylko udziału w odbiorze kultury, ale także aktywności sportowej, społecznej i towarzyskiej. Wiązało się z prowadzeniem sondaży diagnostycznych, z bieżącą analizą uwag i spostrzeżeń zgłaszanych przez społeczny organ przedstawicielstwa osiedli.

Obecnie wszystkie kierunki działalności ODK „Sabat”, tj. upowszechnianie nauki i wiedzy, sztuki i amatorskiej działalności artystycznej, organizacja rozrywki, zabawy i wypoczynku oraz działalność sportowo-rekreacyjna realizowane są przy współudziale przedstawicieli wszystkich grup wieku. Udział ludzi dorosłych szczególnie zaznacza się w takich formach, jak: pokazy użytkowania i praktycz-

² M. Marczuk, *Wychowawcze funkcje spółdzielczego osiedla mieszkaniowego*, Lublin 1982, s. 116-120.

nego wykorzystania sprzętu komputerowego i video, dyskusyjne forum filmowe, spotkania autorskie; występy zespołów profesjonalnych (recitale, kabarety, spotkania teatralne) i amatorskich (spektakle teatrów muzycznych, zespoły wokalne i wokально-instrumentalne, zespoły poezji śpiewanej), przeglądy twórczości (np. prezentacje dorobku artystycznego wychowanków domów dziecka) imprezy okolicznościowe oraz zabawy (np. noworoczna i karnawałowa dla mieszkańców osiedli, dla seniorów), spotkania i cykle imprez (np. „Herbatka z sąsiadem”) oraz giełdy sprzętu video i komputerowego; wycieczki piesze i autokarowe z przewodnikiem, pokazy modeli latających, festyny sportowo-rekreacyjne (organizowane na boisku szkolnym).

Globalne zestawienie realizowanych przez placówkę różnorodnych form pracy wskazuje na rzadko obecnie spotykany w placówkach upowszechniania kultury zakres i atrakcyjność propozycji zgłaszanych pod adresem osiedli. Mimo to, na tle masowego uczestnictwa w tej działalności dzieci i młodzieży, społeczność dorosła nadal reprezentowana jest w stopniu znikomym. Aktywność kulturalna ludzi dorosłych, w przeciwieństwie do tejże w grupie dzieci i młodzieży, rozkłada się bowiem nierównomiernie na poszczególne dni tygodnia. Najwyższą notuje się w soboty i niedziele oraz dni wolne od pracy. Myślę, że jest to konsekwencją organizacji życia ludzi sprawnych zawodowo i notowany w badaniach rozkład nie ulegnie zmianie nawet przy najlepiej zorganizowanych działaniach aktywizujących. To wybiórcze uczestnictwo w działaniach środowiskowych przynosi jednak także wymierne efekty. Z opinii uzyskanych od respondentów wynika, że przypadkowe spotkania w klubie sprzyjają powstawaniu więzi sąsiedzkiej, nawiązywaniu znajomości, a nawet przyjaźni z ludźmi o podobnych zainteresowaniach (nierzadko sąsiadami), grupowemu podejmowaniu decyzji o usprawnianiu, udoskonalaniu codziennego życia (popularna ostatnio akcja sąsiedzka instalowania domofonów, sporządzanie list zainteresowanych budową garaży i zainstalowaniem anteny satelitarnej, organizowanie miejsc zabaw dla dzieci, piaskownic, huśtawek) — czyli w sposób istotny decydują nie

tylko o poziomie aktywizacji kulturalnej, ale i integracji mieszkańców osiedla.

Uczestnictwo kulturalne ludzi dorosłych zarówno tych, którzy odwiedzają placówkę osiedlową sporadycznie, jak i stałych bywalców, motywowane jest w głównej mierze chęcią oderwania się od codziennych problemów i obowiązków (34,9% wskazań) lub zainteresowaniem konkretną formą działalności (15,0% wskazań). Nierzadko motyw stanowi możliwość wspólnego spędzenia czasu wolnego w gronie znajomych, przyjaciół (15,0% wskazań) lub decyduje przypadek (13,6% wskazań). Mieszkańcy, którzy biorą udział w różnych formach działalności ODK „Sabat”, najczęściej oceniają ich poziom jako wysoki lub bardzo wysoki.

Wśród szczególnie uznawanych i preferowanych form pracy wymieniano: wystawy, kiermasze, pokazy (np. mody, kosmetyków, fryzjerskie) — 37,0%; projekcje interesujących filmów — 37,3%; spotkania z ciekawymi ludźmi — 25,6%; występy profesjonalnych zespołów artystycznych — 20,0%; spotkania towarzyskie integrujące społeczność osiedlową, typu „Herbatka z sąsiadem” — 16,9%.

Poza wymienionymi, które realizowane były w toku dotychczasowej działalności, proponowano wprowadzenie nowych form, atrakcyjnych dla ludzi dorosłych: kursów wiedzy i umiejętności praktycznych (kroju i szycia, hafciarstwa, kulinarnych, tańca towarzyskiego, informatyki), kół zainteresowań (automatyków, majsterkowiczów, historyków, szachistów, pszczelarzy, działkowiczów), pokazów mody, wystaw nowoczesnego sprzętu gospodarstwa domowego, kiermaszy (sztuki, filatelistycznych, numizmatycznych, twórczości ludowej), zajęć gimnastycznych (gimnastyka korekcyjna dla dzieci i dorosłych), areobicu. Zrozumiałe jest, że nawet najprężniej działająca placówka nie sprostą wszystkim indywidualnym oczekiwaniom mieszkańców środowiska lokalnego, niemniej jednak opinie uzyskane w toku cyklicznie organizowanych sondaży diagnostycznych, odpowiednio zinterpretowane i wykorzystane, mogą służyć ciągłemu wzbogacaniu i uatrakcyjnianiu działalności merytorycznej.

Wyniki prezentowanych badań sugerują wniosek, że osiedlowe placówki kultury, współodpowiedzialne za organizację środowiska społeczno-kulturalnego, powinny koncentrować uwagę nie tylko (jak to często czyniono dotychczas) na systematycznej pracy różnych zespołów dzieci i młodzieży, ale i na drugim kierunku, jakim powinno być dążenie do społecznego zaangażowania całej wspólnoty osiedlowej w sprawy organizacji życia, wypoczynku, rozrywki. Nie wystarczą już imprezy okolicznościowe, na które, zgodnie z założeniami, powinni przybyć głównie ludzie dorośli. Potrzebna jest systematyczna, planowa, sukcesywnie modyfikowana, oparta na nowatorskich formach oraz treściach praca środowiskowa ze wszystkimi grupami wiekowymi. Wtedy dopiero powstaną realne przesłanki do szukania relacji między aktywnością kulturalną a integracją społeczną środowiska osiedlowego.